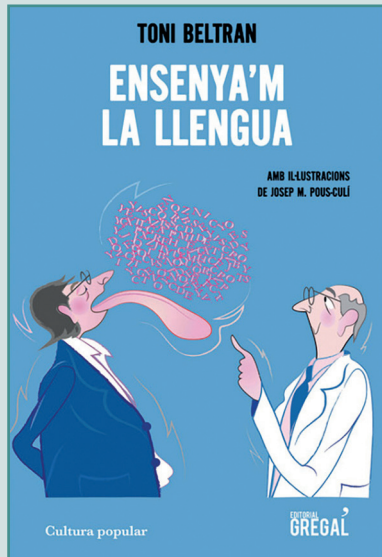

Llenguatge mèdic popular

Carles Riera

ANTONI BERTRAN

Ensenya'm la llengua

Editorial Gregal.
Maçanet de la Selva, 2018

de fer el mateix amb *el ventre de la cama*, *encarcarat* i *rogall*. Si els nostres avantpassats, que no van poder estudiar en català, van conservar els mots, seria una trista paradoxa que els joves d'avui els perdessin.»

Amb el llibre de Beltran s'aprenen moltes coses (i encara se'n refresquen més de ja oblidades en la memòria). Heus-ne ací un botó de mostra:

- Termes com ara *xavec* i *xuia* (*xulla*, cf. DCVB), exemplificats així: «Un *trenc* és una ferida al cap; un *trau*, el forat que es fa un nen a la barbata quan cau del gronxador; un *xavec*, un tall net de manera accidental; una *xuia*, una ferida ocasionada per feines del bosc...» (pp. 22-23).
- L'expressió *en carn viva*, corresponent a la castellana «al rojo vivo»: «*En carn viva* es diu especialment quan hi ha una nafra oberta amb la pell alçada: "Se li ha alçat tota la pell i ha quedat en carn viva"» (p. 30).
- *Sangtraït* = *mostela*; «*Sangtraït* (de *sanguistritus*, sang triturada), equimosi, també anomenat *mostela*, és una taca de color blau moradenc que surt a la pell per acumulació de *sangpresa* després d'un cop» (p. 34); cf. *mostela* en el DCVB.
- El terme *cap-rodo* que significa 'rodament de cap', exemplificat així: «N'hi ha d'altres que amb un mareig o un *cap-rodo* inesperat es *trabuquen* i cauen *estesats* a terra» (p. 58). «Després d'una

Cal destacar el fet que un metge de medicina general s'interessi per recuperar el ric llenguatge popular de la professió. En el llibre que presentem hi ha un recull molt extens de mots i expressions referits al món de la salut i les malalties, ordenats segons els diferents aparells i sistemes del cos (pell, boca i aparell digestiu, cor i sang, aparell respiratori, òrgans dels sentits i sistema nerviós, aparell sexual, etc.). No és cap diccionari pròpiament dit, sinó l'explicació —detallada, però sintètica— de tot un vocabulari ric i interessant, un llibre extens i de fàcil lectura.

El títol és ben suggestiu, *Ensenya'm la llengua*; el subtítol prou explícit, *Vocabulari i llenguatge popular al voltant de la salut, els remeis i les malalties*, i l'autor és Antoni Beltran i Genescà, nat a Matadepera en 1955 i que fa més de tres dècades que exerceix de metge d'atenció primària i alhora com a geriatre a Sant Feliu de Guíxols.

En la coberta del llibre hi llegim: «Aquest llibre vol ser una eina per a recuperar un vocabulari popular i col·loquial que fins fa pocs anys era viu, explícit i completament natural; un llenguatge farcit de *fogots*, *tropells* i *cobriments*.» I no *sofocos*, *patatús* i *desvanecimientos*. I continua: «De la mateixa manera que s'han recuperat paraules com *segell*, *bústia* o *vorera*, hem de ser capaços

exploració completa i de descartar cap patologia important, li vaig dir que el que tenia era, de fet, un *cap-rodo*» (p. 300). També el DCVB localitza *cap-rodo* a l'Empordà.

- L'explicació etimològica de *sofraja* i la relació amb *sufragi*: «*Sofraja*, *sofranya* (derivat de *frangere*, doblegar), part posterior de la cama oposada al genoll, lloc on es doblega la cama (en castellà, *corva*); *Illaça*, *sofraja* (Valls d'Àneu). Curiosament “sufragi” té la mateixa arrel que “sofraja”, en el sentit de doblegar, perquè els romans quan exercien el vot o sufragi ho feien doblegant una peça de metall» (p. 70).
- El compost *tifi-tafi* indicant ‘sensació de repugnància del menjar’ (p. 181).
- *Amb l'aigua que baixa* (!) (p. 190), una altra correspondència a la construcció castellana «¡con la que està cayendo!» (a més de les ja documentades en les obres de referència, com *van mal dades*, *haver-hi mar de fons*, *ploure sobre mullat*, segons els contextos).
- L'origen de l'expressió *sord com una tàpia*: «En l'expressió “sord com una tàpia”, la referència original no era la tàpia o el mur, sinó el talp, més en concret el seu femení “talpa”, per la creença popular que aquests animals, a banda de cecs, són sords. “Talpa”, pronunciat “taupa”, que es confongué amb “tàpia”» (p. 296).

Com que es tracta d'un llibre que segur que tindrà més d'una edició, em permeto d'anotar alguns detalls millorables. A la solapa: «geriatria» → *geriatre* (masc.); p. 15: «M'exalta el vell i m'enamora el nou. J. V. Foix» → *M'exalta el nou i m'enamora el vell. J. V. Foix*; p. 42: «... moderació en el menjar i precaució en tenir els peus protegits» → ... *moderació en el menjar i precaució a tenir els peus protegits*; p. 68: «os de la música» → *os de la musica*; p. 135: caldria indicar que *tarota* significa també ‘nas gros’ (DCVB), ‘nàpia’ (DIEC2); p. 165: *dentadura* també és un mot català; p. 169 «La llengua no trenca ossos, però en trenca de molt grossos» → *La llengua no té ossos, però en trenca de molt grossos*; p. 171: «fer un escaldallengües» → *ser un escaldallengües*; pp. 179, 184, 388: «canalons» → *canelons*; p. 231 «menta piparita» → *menta piperita*; p. 306: «els curts de gambals, els que no hi són de tot» → *els curts de gambals, els que no hi són del tot*; p. 366: «Criaturer, persona a qui li agraden les criatures» → *Criaturer, persona a qui agraden les criatures*.

Finalment cal fer una referència molt especial al dibuixant Josep Maria Pous-Culí (Ripoll, 1940), per les simpàtiques il·lustracions del llibre.■